

kisebb méretű diákszínjátszó találkozók szervezéséhez, határainkon kívül élő magyar diákszínjátszó csoporttal létesítendő cserekapcsolat költségeihez való hozzájárulásra. Az ODE részt vesz a hagyományos diákszínjátszó fesztiválok szervezésében, értékelésében, képviseli a diákszínjátszás és a diákszínjátszók érdekeit az amatőr művészeti mozgalmak fórumain.

Elnöke: *Illés Klára* a Ferencvárosi Művelődési Ház igazgatója. Az ODE címe: Bp. 1093 Haller u. 7. Az Országos Diákszínjátszó Egyesület nyitott érdeklődő diákközösségek és egyének előtt.

A gyermekmozgalmakról (serdülőmozgalmakról) és segítőikről

A gyermekmozgalmak pluralizmusa természetes, és öröndetes jelenség, hiszen lehetőség nyílik a valóságos választásra a gyerekeknek, a szimpatizáns pedagógusnak és az együttműködésre kész iskolának is. Kevésbé szerencsés, hogy a tucatnyi gyermekmozgalom alig a korosztály egytizedét érinti. Nyilván semmi sem indokolja a korosztály teljeskörű „szervezettségét” az iskola és az gyermekélet közti informális mezsgyén, ám ez a jelenlegi arány nyilvánvalóan utal hatalmas gyermektömegek szinte teljes veszélyeztettségére illetve kiszolgáltatottságára deviáns csoportosulások előtt.

Ezért fontos, hogy az iskolák együttműködő partnert lássanak a (bármely, az alkotmányosság talaján álló) hazai gyermekmozgalomban, s ezt az együttműködést kétoldalú megállapodások formájában is rögzítsék.

A mai magyar iskolák közt igen nagyok a különbségek a fogadókészség iránt. A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban átrendeződött úttörőmozgalom hegemon helyzetének megszűnte után többféle modell létezik. Vannak iskolák, melyek megtalálták azt, a pedagógiai programjukhoz közel álló, gyerekmozgalmat mely otthonra talált az intézményben. Van néhány eset, ahol egy iskola több mozgalommal is konstruktívan működik együtt egyszerre – az intézmény falai közt nyújtva gyakorló terepet a pluralizmusnak.

Néhány esetben az iskola saját, egyetlen alapszervezetből álló, de önálló jogi személyként létező gyerekszervezet létrejötte fölött bábáskodott. Példa legyen a salgótarjáni *Acélgyári Gyerekcsapat*, a berettyóújfalusi *Cimborák Egyesülete*s a pesterzsébeti *Dózsa Ifjúsági Kör*. Ez utóbbi esetben a gyerekek maguk, szavazással mondták ki úttörőcsapatuk feloszlását, s azt is, hogy nem csatlakoznak a cserkészethez, ám létrehozzák saját ifjúsági egyesületüket. Annak rendje-módja szerint, méltó tiszteletadással vonták be a többszörösen kitüntetett úttörőcsapat zászlaját, az iskola igazgatója méltatta a közösség méltán elismert korábbi teljesítményeit. A csapatzászló ünnepélyes elbúcsúztatása után ünnepélyesen megalakult a DIK.

Az iskolák nagy részében erre a bizonyos funkcióra – vagyis az iskolai alapellátástól némiképp eltérő, ám pedagógizált nevelési, szabadidő-szervezői szolgáltatásokra működtetik az ún. Diákönkormányzatokat. Közbevetőleg meg kell említeni, hogy a gyermekmozgalmak szempontjából nem volt pluralizáló tényező a DSK-k (diáksportkörök) létrejötte, hiszen ritka esetben vált ez valódi öntevékeny diákmozgalommá (valójában) bizonyos iskolai „második gazdaság” szerepét tölti be. A pluralizálás ígéretével kibontakozó, valóban autonómiát előíró szabályokkal és függési rendszerekkel rendelkező iskolaszövetkezeti mozgalmat az új kormányzat új szövetkezeti politikája, új gazdasági szabályozó rendszere valósággal megfojtotta.

Az önképzőkörök mozgalma most van (újja)szerveződőben, a budapesti székhelyű Humánia „humánesztétikai egyesület” kísérletezik mozgalmoszerű összefogással.

A Diákönkormányzatok a legtöbb iskolában valójában „nyakkendőtlenített” gyermekmozgalmi alapszervezetek – a korábbi modell minden erényével és hátrányával együtt. Azzal a különbséggel, hogy végképp nincs ideologikus töltésük (de hiszen az úttörőmozgalom is jó két évtizede folyamatosan, a diktatúra puhulásával „dezideologizálta” önmagát: ez bizonyítható tény), illetve nincsen regionális, országos függési rendszerük, horizontális kapcsolataik is alig. Az öntevékenység és az irányításnak gyermeki önirányítás felé haladó jellege a legtöbb esetben – szintén hasonlóképp, mint a 70-80-as évek úttörőmozgalma – gyenge vagy közepes. Jóindulatú, gyerekszerető, kompetens pedagógiai irányítás jellemzi ezen Diákönkormányzatok legjavát.

Nagyobb probléma az, hogy e Diákönkormányzatnak nevezett „tanórán kívüli, iskolaszínesítő, jó esetben közösségi szerveződésű, közvetetten irányított pedagógiai szolgáltatások” azért funkcionálnak így, mert ezzel – öntudatlanul is akár! – elkerülhető a nagy, az igazi kihívás: az, hogy tanulói érdekérvényesítő szervezetként, a tanár-diák dialógus alapján, az érdekegyeztetés fórumaként működtessék a diákönkormányzatot. A reflexszerű háritásban többretegű történelmi és pedagógiai tapasztalat rejtetik. Ám mégiscsak elkerülhetetlen egy ilyen irányú funkció kialakulása! S ez a fejlődési folyamat új helyzetet teremt a gyerekszervezetek számára is.

Összefoglalva: a ma működő gyerekszervezetek mindegyike „ajánlja magát” az iskolák számára, közülük egyik sem(!) áll pártpolitika szolgálatában, egyik sem politikai párt szervezete, tehát egyikre sem érvényes a párttörvény. Esetünkben a Gyermek Jogáról Szóló Egyezmény egyesülési jogot biztosító passzusa érvényesül. Vagyis nem zárhatók ki az iskolából! (A középiskolások szervezetei esetében egy árnyalattal bonyolultabb a helyzet, van néhány ifjúsági politikai szervezet, mely párthoz kötődik, a diákszerep és a politizáló ifjú szerepe itt jobban elkülöníthető.)

A magyarországi gyerekszervezetek szegények. Valamennyien a költségvetési támogatásra számítanak (s remélik, hogy a gyerekkorosztály iránti felelősség felülkerekedik a parlamenti vitában az ideológiai-pártpolitikai konfliktusokon, s a megméréseben nem szenved csorbát az egyenlő esély elve). Így valóban csak „magukat ajánlják” – nincs „mézesmadzaguk”. Egyedül identitásukat, az együvé tartozás élményét tudják kínálni, s a szervezet tradícióit, kapcsolatrendszerét és metodikai arzenálját.

Mindezek jellegzetesen megkülönböztetik napjaink magyar gyermekmozgalmait. A Gyermekszervezetek Kerekasztalánál jól együttműködő, folyamatos dialógust tartó gyerekszervezetek nem egymás rovására kívánnak gyarapodni. Szabad a pálya előttük! Egybehangzóan valamennyien úgy tartják, hogy szinte mindegy, melyiküket választják gyerekek, iskolák – a bejegyzett magyar gyerekszervezetek mindegyike a demokrácia, a humánus, a közösség értékeit a pedagógiai gyakorlati műhelyeinek, a családoknak, a civil társadalomnak.

Bolyóczy Sándor a gödi székhelyű *Fiatal Sasok Mozgalmának* elnöke. A nyugdíjas, világot járt, sokszoros élmunkás szerszámkészítőt skandináv barátai avatták be az 1931-ben Brüsszelben alakult nemzetközi mozgalom rejtelseibe. (A Falken-mozgalom 53 országban működik, s a cserkészlet után a serdülő korosztály második legjelentősebb mozgalma.) Miután az Alapító Okirat csak „demokratikus társadalmakban” engedélyezi a szervezet működését, ezért – hangsúlyozta a magyarországi szervezet elnöke – hazánkban 1931 után csak 1990-ben nyílt lehetőség a csatlakozáshoz. A volt szocialista országok közül még csak Magyarországot fogadták.

A szervezet teljesen civil jellegű, a Fiatal Sas-szervezeteket az azonos érdeklődési kör fogja össze (pl. számítógép, gitározás, kerékpár stb.) immár az ország egyre több pontján. Egy kikötés van: az embertársak megkülönböztetésétől mentesnek kell lennie az alakuló csoportnak. A központ nem ad instrukciót az alapegységeknek, a nemzetközi kapcsolatokat koordinálja, ily módon megalakulásuk óta a nemzetközi mozgalom több rangos eseményén lehettek ott már a Sasok. Az 1993. évi nyári tábor pedig Borszékre tervezték.

Hometo Helpi néven az eszperantó mozgalom is létrehozott 1989-ben gyerekszervezetet. Működésükről nem tudni többet.

A Magyar Cserkészszövetség 460 cserkészcsapat, 20 000 cserkész szervezete. Az 1907-ben Angliában létrejött scoutism-mozgalmat követő magyar cserkészeknek annak idején olyan támogatói, vállalói akadtak, mint *Sík Sándor*, *Karácsony Sándor*, sőt *Teleki Pál*. A világszövetség, a WOSM ma 135 ország 20 millió cserkészét tömöríti, a korosztály csaknem 3%-át (miközben nem törekszik ennél jelentősebb szervezettségre).

A Magyar Cserkészszövetség ifjúsági, önkéntes, politikamentes nevelőszervezet (és nem szórakoztató mozgalom), nem helyettesíti az iskola, a család és az egyházak nevelő tevékenységét, mindegyiknek partnere. Ideálja a „hasznos állampolgár”, az ifjú lelki, szellemi, testi adottságainak kibontását tartja fontosnak. A törvények, a fogadalom, az egyenruha mind-mind a mozgalom eszközei.

A szervezet alapja az őrsi rendszer, 6-8 gyerek társulása, az őrs élén 1-2 évvel idősebb ifjú áll. A cserkészek eszménye a „cselekedve tanulás”. *Lukács János* ügyvezető elnök úgy tartja, hogy az 1989-es újjáalakulás mögött nosztalgia, divat és valóságos gyermeki igény egyszerre munkált. A cserkészszervezetek 59%-a működik római katolikus ill. görög katolikus plébániák mellett, 14%-a protestáns egyházközségekben, 5% általános iskolákban, további 5-6% sportszervezetekben, polgármesteri hivataloknál, 14% középiskolákban. Elnök: *dr. Surján László*.

A Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége 36 csapata másfélezer gyerek, serdülő szervezete. A cserkészlet – szerintük – vallásos értékrenden alapult, nem egyházi szervezet. A Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége fellép minden diszkrimináció ellen. Az 1988-as újjáalakulás után világossá vált, hogy a cserkészlet ott nem folytatható, ahol 40 évvel ezelőtt abbamaradt, a kor előrehaladásához méltó válaszokat kell adni.

A Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége fontosnak tartja az elhatárolódást a magyar cserkészlet egykori, 1942-es jobbrtolódásától. Ezért hangsúlyozzák a tiszta forrás, *Baden Powell* életművének hiteles megismerését. A cserkészlet eredeténél fogva az etikai elit mozgalma, de nem a társadalmi elité, hanem a hátrányos helyzetűeké, az utcagyerekeké! Elnökük: *dr. Bodolay Géza*.

A cégbíróság nyilvántartja még az *Európai Cserkészek Magyar Szövetségét*. Tevékenységében a nemzetközi keresztény ifjúsági kapcsolatok jellegadóak.

A *Cserkészlányok Szövetségét* most fogadta el tagként a Világszervezet. A néhány ezres szervezet koros, de agilis vezérkara – *Végh Péterné* elnökletével a cserkésznevelés tradícióit a modern lánynevelés igényeivel kívánja ötvözni.

A *Magyarországi Gyermekbarátok Mozgalmát* 1992-ben alakították újjá. Híven a lassan kilencven esztendősi tradíciókat vállaló, szociálisan elkötelezett mozgalom hagyományaihoz, a Gyermekbarátok ma is a gyermek-érdekképviseletét tartják a legfontosabbnak, követelik a családi pótlék értékállóságát, kérdéseket intéztek a pártokhoz: mit tettek a gyerekekért?

Ma 56 helyszínen működik alapegységük, gyarapodóban gyerektagságuk is. Védnökségükben a szociáldemokrata eszmekör prominens személyiségei foglalnak helyet: *Beke Kata*, *Király Zoltán*, *Mécs Imre*, *Jánosi György*, *Révész András* és mások. A mozgalom elnöke *Hanti Vilmos*.

A Magyar Úttörők Szövetsége az 1946-os megalakítás hagyományait, a nemzeti színű őrsi zászlóra hímzett táborúz jelképét vállaló, alapvetően megújított 70 000-es létszámú gyermekmozgalom. A gyermekszervezeti reformok sodrában az úttörőmozgalom ment tényleg a legmesszebbre a szervezet liberalizálásában. A szövetség értékeit tömören az 1991-ben elfogadott *Egyezmény* foglalja össze, ebben hangsúlyozzák a szolidaritás, a közösség, a társadalmi hasznosság értékét – ezen elemek, s a tradíció óhatatlanul legalábbis „balközépen” helyezik el a mozgalmat. Ám az úttörőmozgalom ma mégiscsak ideológiamentes, a pártpolitikától mentes gyermekmozgalom, arcukat leginkább a természeti környezet védelme illetve a helyi társadalomba való beágyazódás határozza meg.

Bázisszervezeteiben ezen elemek biztosítják a szükséges romantikát leginkább (de él a Flotta is, fontos tevékenység a sport, az öntevékeny művészetek, természetesen a turizmus, a táborozás is). A bázisszervezetek, társulások autonómiát élveznek tevékenységeik, jelképeik, kapcsolataik meghatározásánál is. Ugyancsak megkülönböztető jegy, hogy az alapszabály nem tesz különbséget különböző tagsági formák közt, a szövetségben társuló gyerekek, ifjak, felnőttek egyenjogúak, választók és választhatók a szövetség

szervezeteiben. A szövetség bázisa Csillebérc. Terveik közt szerepel az arculat újrajzolása – elsősorban a beköszönő III. évezred felé fordítva a gyerekek figyelmét, s aktivitását. Ügyvezető elnök: *Rácz Péter*.

A *4H Klubok Magyarországi Szövetsége* következik a sorban. A finnországi mintákat követi, ám az eredeti, XIX. századvégi amerikai tradíciókat is feldolgozza. A kéz, a szív, az ész és az egészség egységét hirdető magyarországi klubok közül az elsőség a debreceni Tócoskerti iskolát illeti. Abból az iskolakritikából indultak ki, hogy az iskola nem visz életközébe, hogy a „kézzel tanulás”, a „csinálva tanulás” értékeit „importálni kell” az iskolába. A 4H klubok a nonprofit tevékenységgel önfenntartóvá válhatnak! (Nem véletlen, hogy a fejlett 4H mozgalommal rendelkező országok államai komoly kedvezményekkel, így adókedvezményekkel is támogatják a klub keretei közt zajló, nevelő eredményű, hasznos tevékenységeket.) Saját iskolájában a 4H Klub képvisellel rendelkezik az iskolai önkormányzatban. Az idei évben háromfajta vetőmagot vihetek haza a gyerekek, naplózzák a termelés és értékesítés eredményeit. De tere van a 4H-ban a mai technikatartás megannyi mostohagyerekének, például a kézművességnek, a sütés-főzésnek is. 70 szervezet alkotja ma a mozgalmat. Elnök: *dr. Mihály Ottó*, ügyvezető elnök: *Bényei Sándor*.

A „*Pro Patria*” Szövetség 300 csapatot, 35 000 gyereket (köztük határainkon túl élő magyar gyerekközösséget is) tömörítő szervezet, a nemzeti történelem, nemzeti hagyományok ápolója. A honfoglalás, a kuruc kor és 1848-49 áll hagyományaink középpontjában. Politikamentes, vallássemleges, világi szervezet. Öt gyerek és egy tizennyolc éven felüli felnőtt alapíthat csapatot. A társadalmasításra jellemző, hogy pl. Jászfákóhalmán a polgármester a csapatvezető.

Szintén egy kezdeményezést felkarolva jött létre a „hagyományörző lovagrend”, ahová minden évben a legjobbakat fogadják. A szervezethez tartozást fogadalom, próba fémjelzi, jellegzetesek a történelmi emlékhelyeken szervezett ünnepélyes avatások. Így például az „Árpád népe” (a 9-10 évesek törzse) jellegzetes kegyeleti helye a Vereckei-szorosban felállított díszkapu, a „Pro Patria-próba” teljesítői Regéc várában tehettek fogadalmat. A „Pro Patria” szövetségben az alábbi „szaktevékenységek” űzhetők: történelmi hagyományörzés, néphagyomány ápolás (az „igricek” tevékenységében az egykori regőscserkészlet tradíciói lelhetőek fel), várfelderítés (a régészeti érdeklődésű gyerekek tevékenysége), s a vándordíákság. Újabban tűzoltó-hagyományörző illetve „veszélyelhárító” közösség is csatlakozott a mozgalomhoz.

A természeti környezethez s a történelmi emlékekhez fűző kapcsolat mintaszerűen szemlélteti a „Damjanich vörössipkásai nyománban kerékpártúra”, a „Pro Pátriások” hagyományos programja. A szövetség elnöke: *Rakó József*.

Az *Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület* a néptáncos gyerekcsoportok vezetői hozták létre – így lett *Foltin Jolán*, a jeles koreográfus az elnök –, ma már kézműves tagozat is gyarapítja az egyesület sorait – voltaképpen a regősmozgalom tradícióit ismerjük fel.

Különös helyet foglal el a sorban a *Települési Gyerekönkormányzatokat Segítő Szövetsége* (központja Türrén, elnöke a helyi polgármester *M. Guitprecht Erzsébet*). Francia példák nyomán már 7 hazai településen működik a polgármesteri hivatalokban választott települési gyerekönkormányzat is.

Zöld Szív néven az ifjú környezetvédők hozták létre gyerekszervezetet. Központjuk Pomáz, elnökük *Orgoványi Anikó* tanítónő – országszerte bátor környezetvédelmi akcióikkal hívják fel magukra a figyelmet.

Az *Országos Diák Unió* eredetileg a középiskolások mozgalma, ám egyre nő az érdeklődés irántuk a 14 év alatti korosztály részéről is. Az iskolaszervezet 8+4-es hagyományának megtörése kinyitja a kaput az ODU előtt. Már van képviselői fórum az általános iskolák részére is.

Az ODU tevékenységének központjában a tanulói érdekképviselő, az állampolgári technikák elsajátítása áll. A tanárság és a diákság az iskolában nem ellenfelek, valameny nyien iskolapolgárok, ám mégis egy egymást kontrolláló, egymást segítő mechanizmusra van szükség – ez a diákönkormányzat igazi funkciója – vélik. Az ODU akciói közt tartható számon az *Iskolapolgár Alapítvány* segítségével szervezett 120 órás tanfolyamok

sora, ezek *Pál Tamás* nevéhez fűződnek. Az ODU keretet ad az Igazlító Napokhoz, a diákjószerzői csoportnak, az „Egyesület a diákönkormányzatokért” nevű segítő szervezetnek. Részt kért az országos közoktatáspolitikából is, hallatta szavát az Oktatási Törvény és a NAT vitáiban.

A gyermekmozgalmak ifjú segítői – az egykori ifjvezetők hozták létre a *Zabhegyezőt* – a Gyerekanimátorok Egyesületét, országsszerte működnek segítőkész sejtjeik.

A főváros egykori úttörővezetői *Gyermeklánc* néven alapítottak egyesületet. Ma már alapítványi formában, non-profit szervezetként vállalkoznak a gyerekek körében akciókra, programokra.

Az egykori úttörőházak szakemberei vetették meg a *Kompánia Közművelődési Egyesület* alapjait. Ez ma a gyerekekért tevékenykedő felnőtt szakemberek egyesülete. Módszertani segítséget nyújtanak gyerekek körében szerveződő akciókhoz (Szünidő-dő akció, business-school a tv-ben gyerekeknek, a Homo Ludens Mozgalom akciói, újabban Ágyszínház a tartósan kórházban ápolott gyerekek számára).

A gyermekügyek politikai fórumain vívott ki magának rangot a *Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma*, a *Gyermekvédő Liga* pedig gyerekközeli akcióiról, karitatív kampányairól nevezetes.

Érdemes szólni a *Fundamentum Egyesülésről*, mely a gyermekérdekű alapítványok koordinációját szervezi.

A gyerek- és serdülőmozgalmak túlnyomó része a MISZOT közül támadt megosztó politikai vitában elhatárolódott a NIT kirekesztő, hegemoniára törő platformjától és részt kért a MAGYIT, a *Magyar Gyermek- és Ifjúsági Tanács létrehozásában* – jobb koordinációt, a feladatvállalásokat elismerő állami támogatást, az esélyek egyenlőségét remélve.

T. L.

Alattvaló vagy állampolgár?

Kedves Olvasó! Már most elárulom magamat: meg szeretnék győzni arról, hogy olvasd el az Iskolapolgár Alapítvány gondozásában megindult „Állampolgári technikák az iskolában” című sorozat első két kötetét: Pál Tamás Igazlító nap és Diákönkormányzatok (Szerk.: Papp György) című köteteket és gondolkodj el rajtuk. Ez a két könyv helyzetjelentés a mai magyar iskoláról. Nem a tanulmányi eredményekről, nem a szertárak állapotáról, nem a tanárok fizetéséről: az emberi kapcsolatokról. Fontosak az előbb felsoroltak is, de van-e fontosabb a jó emberi kapcsolatoknál. Sokan elmondták már: egy iskola (és bármely intézmény, munkahely) legfőbb jellemzője az, milyenek az emberi viszonyok az ott élők között. Ettől függenek – a szakértelem mellett – a tartós jó nevelési, tanulási (termelési) eredmények is.

Aki elolvassa ezt a két könyvet és elgondolkodik rajtuk, s ezek tükrében megnézi saját iskolája emberi kapcsolatait is, az szomorú következtetésre jut. Elgondolkodhat azon, hogy a tanárok úgy élnek, dolgoznak egymás mellett, hogy valójában nem ismerik egymás munkáját, hogy a legenyhébb, segítészándékú észrevételt sértésnek veszik, hogy nem hajlandók sem a tanári, sem a szülői, sem a tanulói tükörbe belenézni, hogy ők, akik a gyerekekért vannak, ők, akik – állítólag – szeretik a gyerekeket, félnek a gyerek véleményétől, pontosabban: a vélemény kimondásától. Pedig tudnia kellene, hogy a gyerekeknek is van véleménye a nevelőkről, s ha ezt nem mondhatja el szemtől szembe a nevelőnek, elmondja barátainak és szüleinek. A tanár pedig azt hiszi, minden rendben van. Nagy szerencse, hogy vannak kivételek: tanárok is, iskolák is. Sajnos, nem ők vannak többségben. Ezért kellene az ilyen könyvek, amelyek feltárják a szomorú valót, és gyógyszerként is ajánlanak a bajok gyógyítására.